

Токсична ностальгія

Справжній ризик – не хаос через руйнування старого порядку, а ностальгія за ним: хто за нього чіпляється, той блокує майбутнє

Коли мене запитують, як у мене справи, я зазвичай відповідаю: «У мене все гаразд, а от світ безладний». Але, оскільки я датчанка, останні тижні видалися особливо важкими – і вони виявились незрівнянно важкими для жителів Гренландії. Своїми твердженнями, що має рацію сильний, своїми погрозами данському суверенітету, своїм підривом авторитету ООН за допомогою так званої Ради миру, своєю комерціалізацією гуманітарної допомоги – усім цим президент США Дональд Трамп ясно показав свій світогляд, і він викликає глибоку тривогу.

Але незручна правда в тому, що світовий порядок перестав нормально функціонувати ще до першого президентства Трампа. І це його заслуга. Він лише підлив олії у вогонь і прискорив занепад. ООН вже давно не могла ефективно функціонувати, а Світова організація торгівлі була практично паралізована. Великі регіональні держави, включно з Індією, Бразилією та ПАР, відкрито ставили під сумнів легітимність міжнародної системи, яка орієнтувалася на Захід і надто часто не відображала їхньої позиції та не враховувала їхні інтереси.

Незручна правда в тому, що світовий порядок перестав нормально функціонувати ще до першого президентства Трампа

Реальна небезпека тепер у тому, що спровокований Трампом хаос використовуватиметься як виправдання цього паралічу; що ми будемо настільки зайняті захистом старого порядку, що не зможемо побудувати новий, досконаліший. Занадто велика спокуса зайняти кругову оборону заради захисту існуючих інституцій з принципу чи з почуття обов'язку. Але цей оборонний підхід б'є повз головну мету: альтернативою порядку, який перестав функціонувати, не є той самий порядок, який функціонує краще. Альтернатива – це

досконаліший порядок, або взагалі ніякого порядку.

Коли міжнародні інституції позбавлені легітимності, країни мають свої інтереси в односторонньому порядку. Коли СОТ не може вирішити суперечки, уряди починають розв'язувати тарифні війни. Коли Рада Безпеки ООН паралізована, починають розростатися конфлікти, а витрати найтяжчим вантажем лягають на малі країни і колективні глобальні ресурси. Ми бачимо це знову і знову, чи заходить мова про боротьбу зі зміною клімату, пандемії, кібербезпеку, чи інші колективні проблеми.

Вибраний Трампом підхід «має рацію сильний» спрацьовує лише тому, що наші інституційні обмеження вже не діють. Тепер, коли він із задоволенням знищує залишки цього старого порядку, стратегія реформ та оновлення вже не є розкішшю, яку ми можемо дозволити собі відкласти на потім. Ерозія інституційної легітимності створює ті самі умови, які й дозволяють досягати успіху лідерам, подібним до Трампа.

*Тепер, коли Трамп із
насолодою знищує
залишки цього старого
порядку, стратегія
реформ та оновлення
вже не є розкішшю, яку
ми можемо собі
дозволити відкласти на
потім*

У пошуках доказу, що реформа існуючих глобальних інституцій перестала бути прийнятним варіантом, достатньо поглянути на проблеми, які створює штучний інтелект (ШІ). Цими технологіями – з їхніми неймовірними потенційними вигодами та такими ж неймовірними ризиками – не може керувати якась одна країна, якою б потужною вона не була. Ефективне управління вимагає того, чого нам зараз не вистачає: легітимного, ефективного глобального співробітництва.

Це означає, що ми маємо шанс. На відміну від реформи організацій, обтяжених десятиліттями невдоволення, що накопичилося, і дисфункції, ми дійсно можемо створити систему управління ШІ з нуля, і створене буде належним чином відображати сьогодишню багатополярну реальність, а не вчорашнє домінування Заходу.

Хіросімський процес з ШІ, ініційований «Великою сімкою» під головуванням Японії в 2023 році, пропонує модель, на яку ми можемо спертися. Він об'єднав економічно найбільші країни для затвердження добровільних принципів розробки та впровадження ШІ. Але добровільних принципів в обмеженій групі країн, звісно, замало. В реальності нам потрібна глобальна система, яка включатиме Глобальний Південь, забезпечить оптимальний баланс

між інноваціями та безпекою, матиме працюючий механізм контролю за дотриманням правил.

Це не створення нової бюрократії. Це затвердження чітких принципів, що стосуються безпеки, прозорості, юридичної відповідальності та прав населення. Саме так усі країни зможуть бути впевнені, що ШІ розвиватиметься на користь людства, а не у вузьких національних чи приватних інтересах.

Повчальним є порівняння з ядерною зброєю, хоча вона й не ідеальна. ШІ не стримуватиметься договорами про нерозповсюдження, тому що ця технологія просто надто поширена, щоб це зробити. Натомість нам потрібне щось більш схоже на правила авіаційної безпеки чи протипандемічного нагляду. Ці правила функціонують завдяки технічному співробітництву, яке спирається на спільні інтереси і має механізми швидкого обміну інформацією та скоординованого реагування на ризики, що виникають.

Нам потрібні системи, які будуть інклюзивними, практичними і такими, що по-справжньому посилюють. Створення ефективної системи управління ШІ продемонструвало б, як виглядає реформований мультилатералізм, а також відновило б упевненість у тому, що міжнародне співробітництво приносить реальну користь. Крім того, вона могла б стати взірцем для вирішення інших проблем, яких не зупиняють державні кордони.

Світ справді в хаосі. Але захист організацій, які втратили ефективність та легітимність, не допоможе. Ми здатні і маємо створити щось найкраще, розпочавши з ШІ. Альтернатива – це не збереження статус-кво, а спостереження за його повним крахом.

(c) Project Syndicate 2026

Маргрете Вестагер

Маргрете Вестагер (Margrethe Vestager) – колишня віце-президентка Європейської комісії та єврокомісарка з питань конкуренції, є співголовою ініціативи Europa Power Initiative та головою ради директорів Технічного університету Данії.

